

Sygn. akt II CSKP 231/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 lipca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Monika Koba (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości M. P.
przeciwko Bankowi S.A. w G.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 12 lipca 2022 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z dnia 26 lipca 2019 r., sygn. akt I ACa 746/18,

**uchyla zaskarżony wyrok w pkt I w części oddalającej
powództwo w pozostałym zakresie, w pkt II w części oddalającej
apelację powódki w całości oraz w pkt III i IV i w tym zakresie
przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Białymstoku
do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powódka M. P. domagała się zasądzenia od pozwanego Banku S. A. w G. kwoty 189 387,89 zł obejmującej nienależnie pobrane raty kapitałowo-odsetkowe w ramach spłaty kredytu indeksowanego kursem CHF w kwocie 49 387,89 zł z odsetkami ustawowymi za wskazane szczegółowo okresy oraz zaliczoną nienależnie na spłatę kapitału kwotę 139 897,17 zł uiszczoną w ramach wcześniejszej spłaty tego kredytu z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 16 września 2016 r.

Pozwany Bank S. A. w G. wniósł o oddalenie powództwa.

Sąd Okręgowy w Olsztynie wyrokiem z 27 sierpnia 2018 r. zasądził od pozwanego banku na rzecz powódki 14 852,38 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 29 kwietnia 2017 r., oddalił powództwo w pozostałej części i orzekł o kosztach procesu, przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

Pozwany bank jest następcą prawnym Banku¹ S. A. w W., z którym powódka w dniu 4 lipca 2005 r. zawarła umowę kredytu hipotecznego nr [...] w wysokości 60 727,00 zł indeksowanego kursem franka szwajcarskiego (CHF). Wyplacona kwota kredytu miała zostać przeliczona na CHF według kursu kupna określonego w tabeli kursów kupna/sprzedaży banku; rozliczanie spłat kredytu miało być dokonywane według kursu sprzedaży ustalonego w tej tabeli. W § 17 umowy wskazano, że w tabeli kursów banku kursy kupna określa się jako średnie kursy złotego do danej waluty ogłoszone w tabeli kursów średnich NBP pomniejszone o marżę kupna, zaś kursy sprzedaży – jako średni kurs złotego do danej waluty określony w ten sam sposób ale powiększony o marżę. Jednocześnie zdefiniowano marżę jako różnicę między średnimi kursami złotego do danych walut ogłoszonymi w tabeli kursów średnich NBP w przedostatnim dniu roboczym miesiąca poprzedzającego okres obowiązywania wyliczanych marż, a średnią arytmetyczną z kursów kupna/sprzedaży stosowanych do transakcji detalicznych z pięciu wskazanych banków (PKO BP S.A., Pekao S.A., Bank Zachodni WBK S.A.,

Millennium Bank S.A., Citibank Handlowy Polska S.A.) na ostatni dzień roboczy tego miesiąca.

W dniu 5 czerwca 2008 r. powódka zawarła z poprzednikiem pozwanego kolejną umowę kredytu nr [...] z przeznaczeniem na cele konsumpcyjne, pokrycie części kosztów remontu nieruchomości oraz na spłatę kredytu nr [...]1 zaciągniętego wcześniej w tym samym banku oraz zadłużenia z dwóch kart kredytowych i kredytu gotówkowego w innych bankach. Na ten cel do dyspozycji powódki postawiono kwotę 121 895,40 zł, która miała być indeksowana do CHF. Spłata kredytu miała nastąpić w 360 równych ratach miesięcznych kapitałowo-odsetkowych. Umowa ta została zawarta na podstawie wzorca opracowanego przez bank, z którym powódka została zapoznana. Zgodnie z § 7 ust. 2 umowy, wypłacona kwota miała zostać przeliczona na walutę indeksacyjną według kursu kupna tej waluty podanego w tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez bank, obowiązującego w dniu dokonania wypłaty. Oprocentowanie kredytu zostało ustalone jako zmienne i odpowiadające sumie niezmiennej marży banku oraz aktualnie obowiązującego indeksu L3 (obliczanego jako średnia stawki oprocentowania lokat na rynku międzybankowym - LIBOR 3 m - według zasad ściśle określonych w § 8 umowy). Spłata rat kredytu miała następować w walucie polskiej (§ 10 ust. 2), przy czym rozliczenie każdej wpłaty miało następować według kursu sprzedaży waluty indeksacyjnej, podanego w tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez bank, obowiązujących w dniu wpływu środków do banku (§ 10 ust. 8). Ewentualne nadpłaty miały być przeznaczane na spłatę następnej raty i rozliczane zgodnie z datą jej płatności, za wyjątkiem nadpłat dokonywanych na wyodrębniony rachunek pomocniczy, które byłyby zaliczane na poczet spłaty kapitału kredytu (§ 10 ust. 6). W § 11 umowy powódka złożyła oświadczenie, że znane jest jej ryzyko występujące przy kredytach indeksowanych kursem waluty obcej, wynikające z ze zmiany kursu i mogące skutkować wzrostem zadłużenia, również w zakresie wysokości poszczególnych rat. Kursy kupna i sprzedaży dla celów indeksacji określono identycznie, jak w umowie nr 75224628 (§ 17); nie zdefiniowano jednak marży kupna i sprzedaży stosowanej do ustalenia kursów banku. Po wypłacie

łączna kwota kredytu została przeliczona na walutę indeksacyjną - 59 464,08 CHF. Powódka dokonywała spłat w walucie polskiej.

W dniu 17 marca 2010 r. strony podpisały aneks, podwyższając kwotę kredytu o 82 184,00 zł do łącznej kwoty 204 079,40 zł. Podwyższono również wysokość marży stanowiącej składnik oprocentowania. Dokonano zmiany § 17, w którym wskazano, że obowiązujące kursy ustala bank i publikuje je na swojej stronie internetowej, a nadto określono, że w przypadku, gdyby kursy kupna oraz sprzedaży banku były wyższe niż kursy średnie danej waluty ogłaszane przez NBP, do rozliczenia stosuje się kursy średnie NBP. Mechanizm ten sprawiał, że: a) kwota kredytu wyrażona w walucie indeksacyjnej i przeliczona według kursu średniego NBP (niższego niż kurs kupna banku) była wyższa niż gdyby przeliczono ją według kursu banku; b) kwota spłaty dokonanej w walucie polskiej po przeliczeniu według kursu średniego NBP (wyższego niż kurs sprzedaży banku) była w walucie indeksacyjnej niższa niż gdyby przeliczono ją według kursu banku, co jednocześnie oznaczało, że w mniejszym stopniu redukowało zadłużenie. W tym samym § 17 przewidziano, że kurs może zmieniać się wielokrotnie w ciągu dnia, a powódka znała związane z tym ryzyko, w szczególności możliwość wystąpienia niedopłaty w sytuacji wzrostu kursu po dokonaniu zlecenia przelewu. Po wypłacie podwyższonej kwoty kredytu jego suma, przeliczona na walutę indeksacyjną, wyniosła 88 271,52 CHF.

Pracownicy banku poinformowali powódkę o ryzyku wynikającym z możliwością zmiany kursu waluty, o sposobie ustalania kursów kupna i sprzedaży waluty i przedstawili symulację wysokości spłat w stosunku do kredytu udzielonego w PLN, przy założeniu zmian stopy oprocentowania i kursu waluty w określonych przedziałach. Powódka nie zagłębiała się w ich treść i znaczenie, podobnie jak nie zapoznawała się bliżej z treścią umowy. Nie poinformowano jednak powódki, w jaki sposób ustalane są kursy walut w tabeli stosowanej w banku. Po zmianie umowy na podstawie aneksu żadne z jej postanowień nie określało, w jaki sposób ustalane są kursy waluty indeksacyjnej w tabeli kursów banku. Również po podpisaniu aneksu powódka dokonywała spłaty kredytu wyłącznie w walucie polskiej.

W dniach 15 i 16 września 2016 r. M. P. dokonała wcześniejszej spłaty całego zadłużenia z kredytu; łącznie na poczet spłaty uiściła 462 681,44 zł.

Pismem z dnia 12 kwietnia 2017 r. powódka zgłosiła pozwanemu reklamację, wnosząc o przeliczenie kredytu z pominięciem postanowień zawartych w § 1 ust. 1, § 7 ust. 2, § 10 ust. 8 i § 17 ust. 1-5 umowy, które - w jej ocenie - miały charakter klauzul niedozwolonych. Jednocześnie wezwała pozwanego do zwrotu nadpłaty w wysokości 83 329,33 zł. Strony nie doszły w tym zakresie do porozumienia.

Sądu Okręgowego wskazał, że przy założeniu, iż kwota wypłaconego kredytu w PLN byłaby przeliczona na walutę indeksacyjną według kursu średniego tej waluty ogłoszonego przez NBP i obowiązującego w dacie wypłaty, a wpłaty dokonywane przez powódkę byłyby zaliczane na poczet spłaty zadłużenia również według tego kursu obowiązującego w dacie spłaty, powódka powinna spłacić na rzecz pozwanego łącznie 454 671,76 zł, zaś przy dodatkowym założeniu, że z uwagi na różnice kursu nie obciążały jej odsetki karne za opóźnienie w spłacie rat (tj. 37,83 zł) - 454 633,93 zł. Przy założeniu natomiast, że kwota wypłaconego kredytu w PLN byłaby przeliczona na walutę indeksacyjną według kursu kupna tej waluty obowiązującego w dacie wypłaty w na podstawie tabeli banku, a wpłaty dokonywane przez powódkę byłyby zaliczane na poczet spłaty zadłużenia również według tego kursu obowiązującego w dacie spłaty, powódka powinna spłacić na rzecz pozwanego łącznie 447 866,47 zł, zaś przy dodatkowym założeniu, że z uwagi na różnice kursu nie obciążały jej odsetki karne za opóźnienie w spłacie rat (37,41 zł) - 447 829,06 zł. Przy przyjęciu do rozliczenia całej umowy kursu średniego NBP nadpłata powódki wynosiłaby 8 047,51 zł (spłata rzeczywista 462 681,44 zł minus kwota należna 454 633,93 zł), natomiast w przypadku przyjęcia kursu kupna stosowanego w pozwanym banku oraz przez jego poprzednika nadpłata powódki wynosiłaby 14 852,38 zł (spłata rzeczywista 462 681,44 zł minus kwota należna 447 829,06 zł).

Powódka oparła swoje żądanie na twierdzeniu, że umowa kredytu była nieważna lub nie została skutecznie zawarta, względnie, że część jej postanowień

nie miała mocy wiążącej, na skutek czego bez wystarczającej podstawy zapłaciła na rzecz banku więcej niż należało.

Sądu Okręgowy uznał, że umowa kredytu indeksowanego nr [...] spełniała przesłanki określone w art. 69 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (aktualny tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r., poz.2439; dalej: „pr. bank.”) w brzmieniu obowiązującym w dacie jej zawarcia; stanowi jej w pełni dopuszczalny oraz akceptowany przez ustawodawcę wariant (art. 353¹ k.c.). Postanowienia dotyczące kwoty i waluty kredytu stawianego do dyspozycji powódki, jego celu oraz wysokości odsetek, prowizji, a także terminy, w jakich powódka miała dokonywać spłaty, zostały sformułowane jednoznacznie i w sposób zgodny z przepisami art. 69 Prawa bankowego. Podobnie jednoznaczne było postanowienie § 1 ust. 1 umowy, które przewidywało waloryzację kwoty udzielonego kredytu przy pomocy kursu CHF. Trudno uznać, że umowa ta naruszała art. 69 pr. bank. lub wynikającą z art. 353¹ k.c. zasadę swobody umów, względnie inne przepisy prawa lub zasady współżycia społecznego. Ryzyko zmiany kursu waluty przyjętej jako miernik wartości świadczenia może wywoływać konsekwencje dla obu stron. Mechanizm waloryzacji odwołujący się do dwóch różnych rodzajów kursu waluty indeksacyjnej, których wysokość miała wynikać z tabeli kursowej ustalonej i stosowanej przez bank, nie dotyczy głównych świadczeń stron umowy kredytu w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., w związku z czym podlega kontroli pod kątem abuzywności w płaszczyźnie tego przepisu. Strony nie dokonały zmiany umowy po wejścia w życie ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 165, poz. 984; dalej: „ustawa *antyspreadowa*”), choć w ustawie tej, w odniesieniu do wcześniej zawartych umów o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty obcej i w zakresie części tego kredytu pozostałego do spłacenia, przewidziano możliwość ich zmiany w celu wyeliminowania niejasnych reguł przeliczania należności kredytowych oraz dokonywania spłaty takich kredytów bezpośrednio w walucie obcej.

Sąd Okręgowy stwierdził, że chociaż zasady ustalania kursów określone wyraźnie w pierwszej umowie kredytowej zawartej w 2005 r. nie zostały powtórzone w kolejnej umowie z 2008 r., której dotyczy niniejsza sprawa, to jednak bank nie miał pełnej i niczym nieograniczonej swobody w kształtowaniu kursów waluty, gdyż

ustalał je z odniesieniem do wskaźników od niego niezależnych, tj. kursu średnim NBP i kursów obowiązujących w innych bankach, na które nie miał bezpośredniego i uchwytne go wpływu. Skoro wysokość kursu kupna, według którego ustalano wartość świadczenia głównego po jego spełnieniu w walucie indeksacyjnej, zależała od wskaźników których niezależnych od banku i kurs ten miał zostać zastosowany jednorazowo do ustalenia salda zadłużenia bezpośrednio po dokonanej wypłacie, należało uznać, że przyjęcie tego kursu do ustalenia wartości zobowiązania powódki w walucie obcej na datę wypłaty kredytu nie było sprzeczne z dobrymi obyczajami, ani nie naruszało rażąco jej interesów w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., ocenianych na datę zawarcia umowy.

Odmienne natomiast należało ocenić postanowienia regulujące sposób rozliczenia wpłat dokonywanych przez powódkę na poczet spłaty zadłużenia i przyjęcie w nich kursu sprzedaży, zwłaszcza po zmianie wynikającej z aneksu z dnia 17 marca 2010 r. W tym zakresie bank mógł swobodnie zmieniać zasady ustalania tabeli kursów, przyjmując zasady oderwane od czynników zobiektywizowanych i od niego niezależnych. O tym, że ryzyko tego rodzaju było realne świadczy zmiana postanowienia § 17 umowy, dokonana aneksem z 17 marca 2010 r. Przyjęte w nim rozwiązania dawały bankowi możliwość przerzucenia na powódkę całego ryzyka wynikającego ze zmiany kursów waluty indeksacyjnej i pozostawiały mu całkowitą swobodę w zakresie ustalania wysokości zadłużenia powódki. Z tych względów za sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszające interes powódki należy uznać te postanowienia umowy, które do przeliczenia spłat kredytu dokonywanych w walucie polskiej na walutę indeksacyjną oraz wynikającego z tego pomniejszenia salda zadłużenia przewidywały przyjęcie kursu sprzedaży z tabeli kursów banku; umożliwiały one bankowi w zasadzie nieograniczoną swobodę kształtowania wysokości zobowiązania kredytowego (§ 10 ust. 8 i § 17). Postanowienia te nie wiążą powódki (art. 385¹ § 1 k.c.). Ich wyeliminowanie oznacza, że zgodnie z pozostałymi postanowieniami umowy kwota kredytu wypłaconego powódce powinna zostać przeliczona na walutę indeksacyjną według kursu kupna obowiązującego w banku w dacie wypłaty.

Przy założeniu, że brak określenia kursu waluty, jaki powinien być przyjmowany do rozliczenia spłaty zadłużenia, powinien skutkować stwierdzeniem

nieważności całej umowy, oczywistym jest, że w przypadku wypłaty kwoty kredytu i jej wykorzystania, powódka musiałaby niezwłocznie zwrócić to świadczenie, co stawiałoby ją w sytuacji skrajnie niekorzystnej.

Zgodnie z art. 56 k.c., który stanowi normę prawną o charakterze generalnym, znajdującą zastosowanie do wszystkich umów, czynność prawna wywołuje nie tylko skutki w niej wyrażone, lecz również te, które wynikają z ustawy, z zasad współżycia społecznego i z ustalonych zwyczajów. Stosownie zaś do art. 65 k.c., oświadczenia woli należy tłumaczyć tak, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje, przy czym w umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu. Wskutek zastosowania tych przepisów nie dochodzi w istocie do wypełnienia luki w umowie, lecz do jej interpretacji w zgodzie z obowiązującymi przepisami, tak aby możliwe było jej wykonanie i rozliczenie z zachowaniem równowagi obu stron i zgodnie z ich obojętnym interesem. W konsekwencji w realiach niniejszej sprawy należało odwołać się w pierwszym rzędzie do woli stron wyrażonej w uznanych za dozwolone postanowieniach umowy, interpretowanej zgodnie z art. 65 k.c. oraz art. 385¹ § 2 k.c., tj. z uwzględnieniem zgodnych zamiarów stron, okoliczności zawarcia, zwyczajów i zasad współżycia społecznego oraz na korzyść konsumenta i przyjąć, że postanowienie zawarte w § 1 ust. 1 umowy w zakresie, w jakim odwołuje się do kursu kupna waluty indeksacyjnej stosowanego w banku na potrzeby ustalenia salda kredytu po jego wypłacie, ma zastosowanie również do rozliczenia spłaty kredytu. Rozwiązanie takie eliminuje definitywnie *spread*, pozbawiając bank nienależnej korzyści i pozostawiając w mocy dozwolony mechanizm waloryzacji zobowiązania kredytowego. Jego przyjęcie uzasadnia stwierdzenie, że nadpłata powódki wyniosła kwotę 14 852,38 zł. Trudno więc uznać, aby powódka dokonując nadpłat jednocześnie pozostawała w opóźnieniu ze spłatą i była zobowiązana do zapłaty odsetek karnych. Kwota nadpłaty i tych odsetek była zatem świadczeniem nienależnym w rozumieniu art. 410 k.c. i podlega zwrotowi na podstawie art. 405 k.c.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, po rozpoznaniu apelacji obu stron od wyroku Sądu Okręgowego (z udziałem syndyka masy upadłości powódki wobec ogłoszenia

jej upadłości obejmującej likwidację majątku), wyrokiem z 26 lipca 2019 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądzoną od pozwanego banku kwotę obniżył do 8047,51 zł, oddalił powództwo w pozostałej części, oddalił apelację pozwanego banku w pozostałym zakresie a apelacje powódki w całości i orzekł o kosztach procesu za instancję odwoławczą.

Sąd Apelacyjny zaaprobował ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę zaskarżonego wyroku oraz ich ocenę prawną z wyjątkiem uznania, że sposób ustalania kursu kupna CHF przez pozwany bank nie naruszał interesów powódki oraz że w miejsce wyeliminowanego niedozwolonego postanowienia z § 10 ust. 3 umowy możliwie było przyjęcie do ustalenia wysokości rat spłaty kredytu w PLN w kolejnych terminach płatności oraz rozliczenia wysokości zadłużenia pozostałego do spłaty kursu kupna CHF. Wskazał, że klauzula waloryzacyjna nie dotyczy bezpośrednio świadczenia głównego stron, a zatem podlega ocenie pod kątem abuzywności (art. 385¹ § 1 k.c.).

Z zaskarżonych postanowień umowy wynika, że przeliczanie wypłacanego kredytu oraz spłacanych rat kredytu miało odbywać według tabeli kursowej ustalonej wyłącznie przez pozwany bank. W istocie przyznał on sobie prawo do jednostronnego regulowania wysokości rat kredytu. Postanowienia umowne sformułowane w ten sposób nie zawierają przejrzystego opisu mechanizmu waloryzacji, dzięki któremu powódka mogłaby samodzielnie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, ich skutki ekonomiczne. Prowadzą one do rażącej dysproporcję uprawnień kontraktowych na niekorzyść powódki i przez to w sposób oczywisty godzą w dobre obyczaje.

Sąd Apelacyjny podzielił ocenę, że wyeliminowanie tych postanowień z umowy nie powoduje jej nieważności w całości. Podkreślił jednak, że art. 56 k.c. nie może stanowić podstawy do uzupełnienia jej treści. Z § 17 umowy, zmienionym aneksem z 17 marca 2010 r., da się wywieść, że strony przewidziały, iż w przypadku upadku mechanizmu indeksacyjnego zastosowanie znajdzie inny miernik tj., kurs średni NBP. Kurs ten miał być bowiem stosowany nie tylko w przypadku, gdy kurs sprzedaży pozwanego Banku i jego poprzednika był niższy niż kurs średni podany przez Narodowy Bank Polski, ale również w razie

zaprzestania ustalania przez bank kursów kupna/sprzedaży dla transakcji związanych z kredytem. W konsekwencji należało uznać, że bank udzielił powódce kredytu wypłaconego w PLN i przeliczonego na walutę indeksacyjną CHF według kursu średniego tej waluty ogłoszonego przez NBP obowiązującego w dacie wypłaty i spłacanego po przeliczeniu należnych rat według kursu średniego tej waluty ogłoszonego przez NBP obowiązującego w dacie spłaty. Przy takim założeniu, powódka powinna - co wynika z prawidłowych ustaleń faktycznych - dokonać spłaty kredytu w wysokości 454 633,93 zł. Skoro w rzeczywistości spłaciła 462 681,44 zł, to może domagać się skutecznie zwrotu nadpłaty w kwocie 8 047,51 zł.

W skardze kasacyjnej opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) syndyk masy upadłości powódki M. P. zarzucił naruszenie: art. 385¹ § 1 zdanie drugie k.c.; art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. UE seria L z 1993 r, nr 95, s. 29 z późn. zm; dalej: „dyrektywa 93/13”) w związku z art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 69 ust. 1 i ust. 2 pkt 5 pr. bank, a w razie nieuwzględnienia tego zarzutu – naruszenie: art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13; art. 56 i art. 65 k.c. oraz art. 65 § 2 k.c. Powołując się na te zarzuty syndyk wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w części oddalającej powództwo ponad kwotę 8 047,51 zł (pkt I) oraz oddalającej apelację powódki (pkt II) i obciążającej ją kosztami postępowania apelacyjnego (pkt III).

Pozwany bank w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Poza sporem pozostaje okoliczność, że umowa kredytu nr [...] indeksowanego do waluty obcej (CHF) została zawarta przez powodów jako konsumentów w rozumieniu art. 22¹ k.c. z wykorzystaniem wzorca stosowanego poprzednika prawnego pozwanego banku. Podlega ona zatem kontroli - pod kątem abuzywności jej postanowień - przez pryzmat przesłanek określonych w art. 385¹ k.c.

Zgodnie z art. 385¹ §¹ k.c., postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nie uzgodnione indywidualnie - z wyjątkiem postanowień określających główne świadczenia stron, sformułowanych w sposób jednoznaczny - nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Artykuł 385¹ wraz z art. 385²-385⁴ k.c. zostały dodane do kodeksu cywilnego w celu implementacji dyrektywy 93/13, która w stosunku do Polski zaczęła obowiązywać z dniem 1 maja 2004 r. Przy jego wykładni należy więc brać pod uwagę wskazówki wynikające z tej dyrektywy oraz dotyczącego jej dorobku orzeczniczego Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Na gruncie dyrektywy 93/13 bezpośrednim odpowiednikiem art. 385¹ k.c., jest jej art. 6 ust. 1, zgodnie z którym "Państwa Członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków". Stosownie zaś do art. 7 ust. 1 dyrektywy, "Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów Państwa Członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami."

Sąd Apelacyjny nie miał wątpliwości co do tego, że postanowienia zawarte w umowie będącej przedmiotem postępowania uprawniające bank do przeliczania sumy kredytu i poszczególnych rat do franka szwajcarskiego stanowią niedozwolone klauzule umowne. Wskazał przy tym, że wprawdzie nie dotyczą one głównych świadczeń stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zdanie drugie k.c., ale zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny. Wyeliminowanie zaś ich z umowy nie prowadzi do jej upadku, gdyż pozostaje ona umową kredytu indeksowanego kursem CHF, określonym nie w tabeli kursowej banku udzielającego kredytu, lecz średnim kursem tej waluty ogłoszonym przez NBP.

Trafnie zarzucono w skardze kasacyjnej dokonanie przez Sąd Apelacyjny błędnej oceny charakteru klauzul indeksacyjnych jako nie odnoszących się do głównych świadczeń stron. W orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz TSUE wyjaśniono, że za postanowienia umowne określające główny przedmiot umowy

w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 13/93 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenie w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 93/13, nie publ. oraz wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, z 26 lutego 2015 r., C-143/13, z 23 kwietnia 2015 r., C- 96/14, z 20 września 2017 r., C-186/16). Należą do nich klauzule kształtujące mechanizm indeksacji, przewidziane w umowie kredytu złotowego waloryzowanego kursem waluty obcej, oraz – stanowiące część tego mechanizmu – klauzule określające sposób ustalenia kursu właściwego dla przeliczenia walutowego (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115; z dnia 9 maja 2019 r., ICSK 242/18, niepubl.). Klauzule te mogą być przedmiotem badania w aspekcie ich abuzywności, jeżeli zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny. Sąd Apelacyjny kontrolę taką przeprowadził, jednak wyprowadzone z niej wnioski nasuwają – co trafnie zrzucili skarżący – istotne zastrzeżenia.

W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego oraz TSUE nie budzi wątpliwości, że konsekwencją stwierdzenie niedozwolonego charakteru postanowień zawartych w umowie kredytu może być jej nieważność. Jeżeli postanowienia takie określają główny przedmiot świadczenia, utrzymanie umowy uważa się za wręcz niemożliwe. Wskazuje się przy tym na niedopuszczalność uzupełniania przez sąd krajowy umowy przez zmianę nieuczciwego warunku na podstawie przepisu prawa krajowego, a także częściowego utrzymania w mocy nieuczciwego warunku umowy przez usunięcie elementów decydujących o takim jego charakterze, jeżeli prowadziłoby to do zmiany treści umowy (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 2012 r., III CZP 11/20, OSNC.2021, Nr 6, poz. 40; uchwała Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21OSNC 2012, Nr 9, poz. 56; wyroki TSUE z dnia 3 października 2019 r., C-260/18 oraz z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20).

Sąd Apelacyjny wyszedł z odmiennych – wadliwych – założeń - i dokonał modyfikacji klauzuli indeksacyjnej przez wprowadzenie do niej, w miejsce kursu CHF przewidzianego w tabeli kursowej banku, kursu średniego tej waluty ogłaszanego przez NBP, wskazując, że przemawia za tym wykładnia zmienionego aneksem § 17 umowy. Stanowisko to pozostaje jednak w sprzeczności z wyrażoną

przez Sądy obu instancji oceną , że postanowienia umowy określające mechanizm indeksacyjny, a więc również zawarte w § 17 umowy, nie były indywidualnie negocjowane z powodami, sformułowane zostały w sposób nieprzejrzysty i kształtowały ich prawa oraz obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy. Nie da się go pogodzić z zakazem stosowania tzw. redukcji utrzymującej skuteczność klauzul abuzywnych. Oparcie na nim zaskarżonego wyroku nie pozwala skutecznie odeprzeć podniesionych w skardze kasacyjnej zarzutów naruszenia 385¹ § 1 i 2 k.c. oraz art. 65 k.c., zmierzających do podważenia oceny ważności umowy kredytu objętej sporem oraz zasadności roszczeń powodów.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

[as]